

Sokolówka, ul. Kryzysowa

Wiekowe topole, Park im. Adama Mickiewicza

Park im. Adama Mickiewicza

Park im. Adama Mickiewicza

Radogoszcz - obóz

Zbiornik Zgierska

Zbiornik Teresy

Zbiornik Pabianka

Ośrodek jeździecki nad Sokolówką

Sokolówka w Sokolowie

Sokolówka przy ul. Drozdowej

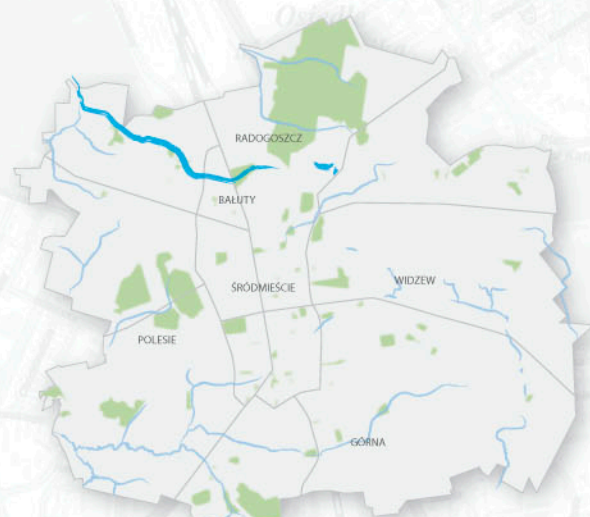
Sokolówka i jej lewy dopływ Zimna Woda

Dojazdy MPK do miejsc startu i powrotu:

dojazd: do ul. Strykowskiej i Strzeleckiego

A 56, 60, 60a, 60b

powrót: z Aleksandrowa Łódzkiego

Urząd Miasta Łodzi

Teksty: Ryszard Bonisławski

Zdjęcia: Ryszard Bonisławski, Archiwum ZWIK w Łodzi oraz CIT

Projekt graficzny B-612 Studio Graficzne, www.b612.pl

Kartografia: dane z InterSIT za zgodą MODGIK

Wydawca i koncepcja:

Urząd Miasta Łodzi

Wydział Gospodarki Komunalnej

ul. Piotrkowska 175, 90-447 Łódź

www.uml.lodz.pl, komunalny@uml.lodz.pl

Łódź 2008

RZKA SOKOŁÓWKA

Rzeka Sokolówka – dopływ Bzury, w swoim górnym biegu od ul. Strykowskiej płynie wąskim rowkiem równoległe do ulic: Woskowej i Fiolkowej. W pobliżu ul. Książkowej niktne w kanale i wypływa przy ul. Morelowej, przecina ul. Łagiewnicką i dopływa do parku im. Mickiewicza, tworzy tu rozległe stawy i pod ul. Zgierską dociera na rozległe pola za blokami przy ul. Liściastej. Dalej płynie na zachód w kierunku ul. Brukowej i wsi Sokolów, przyjmuje trzy dopływy: Brzód, Zimną Wodę i Wrząca i przy moście wpada do Bzury. Pokonuje do tego miejsca prawie 14 km.

A. Rzeka ma swoje źródła w dawnej wsi Róźki, na terenie dzisiejszego osiedla Rogi. Wystarczy przejść 500 m ul. A. Książka w kierunku północnym, by stanąć na sztucznie usypanym wzgórzu. Rozpoczera się z niego rozległa panorama Lasu Łagiewnickiego oraz Łodzi. Widać także najwyższe budynki i kominy fabryczne Zgierza, Aleksandrowa Łódzkiego i Konstantynowa Łódzkiego. U podnóża znajduje się motel z kempingiem.

Z ulicy Książka idziemy w kierunku zachodnim ul. Woskową i Fiolkową do ul. Warszawskiej. Tu skręcamy w lewo w stronę wiaduktu kolejowego. Tuż za nim skręcamy w prawo by dojść do ul. Dziewanny, a dalej ul. Morelową wzdłuż odkrytego koryta rzeki do ul. Łagiewnickiej. W pobliżu mostu przechodzimy na drugą stronę tej ruchliwej arterii i ul. Modrzewiową dochodzimy do parku, przez który przepływa Sokolówka.

B. Park im. Adama Mickiewicza. Założony w miejscu dawnego parku dworskiego na Radogoszczu przez fabrykanta Juliusza Heinza, który w 1890r. w pobliżu ul. Zgierskiej wybudował okazałą rezydencję otoczoną cennym parkiem krajobrazowym. Na rozległym 45 ha obszarze znajdują się malownicze stawy utworzone na rz. Sokolówce. Miłośnicy przyrody odkryją w parku wiele rzadkich gatunków drzew oraz kilka pomników przyrody, wśród których główne miejsce zajmuje dąb „Kosynier”. Pod jego osłoną powstańcy styczniowi złożyli wojskową przysięgę i otrzymali sztandar. Okazały pałac Heinza został zakupiony w 1938 r. przez Miasto z przeznaczeniem na muzeum etnograficzne. W pierwszych dniach wojny mieścił się w nim sztab Armii Łódź; pałac został zbombardowany i rozebrany. Skromny głaz z tabliczką przypomina o tym tragicznym wydarzeniu, a na pobliskim cmentarzu św. Rocha znajduje się mogiła ofiar. W środkowej części parku wybudowano okazałą muszlę koncertową, a w pobliżu ul. Zgierskiej utworzono tereny sportowe i rekreacyjne.

Nazwa Radogoszcz pochodzi od imienia Radegast. Pierwsza wzmianka o Radogoszczu pochodzi z 1242 roku, kiedy to książę Konrad Mazowiecki przeprowadzał tu ugodę między klasztorami sulejowskim (cystersi) i witowskim. W XVIII wieku na terenie Radogoszcza był dwór i folwark. Na przełomie XVIII i XIX wieku były 3 folwarki, 2 młyny i huta szkła. Tereny te przyłączono do Łodzi w 1915 roku.

Spacerując wzdłuż stawów warto przejść także w kierunku południowym. Do 1940 r. na rozległej polanie znajdował się pałac, prowadziła do niego szeroka aleja lipowa, przy której znajduje się duży głaz z tablicą pamiątkową. Przechodzimy do ul. Zgierskiej, po lewej stronie widać duży kościół, warto poświęcić mu kilka minut spaceru. Przechodzimy na drugą stronę ulicy Zgierskiej i przy ogrodzeniu szpitala dochodzimy do ul. Św. Teresy, tu znajduje się druga świątynia.

C. Kościół Najświętszego Serca Jezusowego i św. Marii Małgorzaty Alacouque, ul. Zgierska 123. W czerwcu 1915 r. erygowano parafię na odległym od centrum Łodzi Julianowie. Początkowo potrzebom liturgii służył drewniany pawilon. Przy tej prowizorycznej świątyni zaczęto w 1936 r. wznosić mury nowego kościoła projektu Stanisława Uleyskiego. Klasyczna bryła nawiązywała do rzymskich bazylik starochrześcijańskich. Budowę przerwała okupacja hitlerowska. Ostatecznie prace zakończono w 1995 r. Monumentalna świątynia zbudowana jest na planie krzyża, z wejściem do niej osłoniętym sześciokolumnowym portykiem. Wnętrze jest podzielone masywnymi filarami połączonymi z półkolumnami o złożonych głowicach. Ozdobą prezbiterium są duże okna wypełnione witrażami. W sumie we wnętrzu znajdują się 33 witraże poświęcone polskim

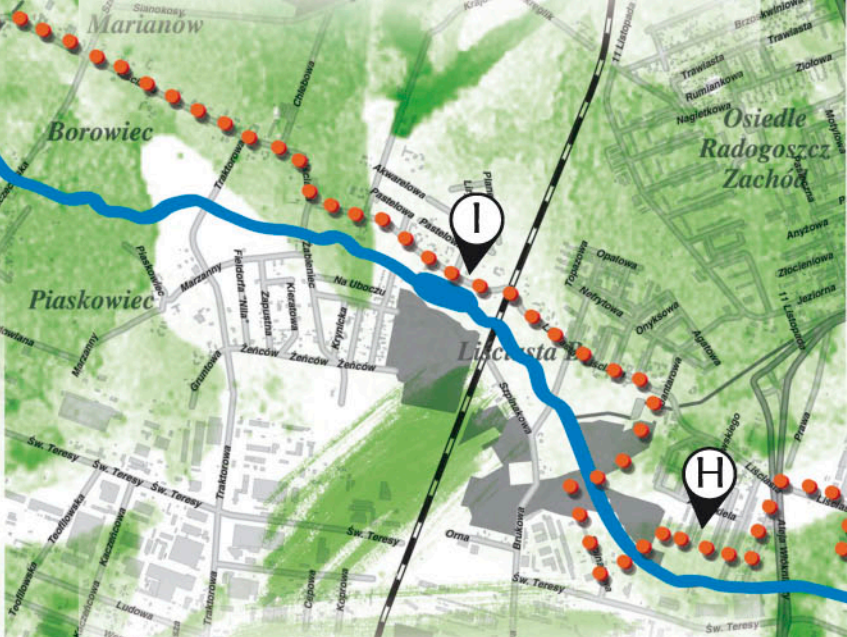

ra przy ówczesnej ul. Krakowskiej 55. Dziś jest to teren Fabryki Pierścieni Tłokowych „Prima” przy ul. Liściastej 17. Powstanie obozu przejściowego w tym miejscu wiązało się z podjętą przez niemieckie władze okupacyjne akcją represyjną i eksterminacyjną przeciwko inteligencji łódzkiej – głównie nauczycielom, działaczom kultury, urzędnikom państwowym i samorządowym, działaczom społecznym i politycznym. Przez ten obóz od listopada 1939 r. do stycznia 1940 r. przeszło około 2 000 osób. Z tej liczby około 500 „osądzono” w trybie doraźnym, skazując na karę śmierci. Wyroki były wykonywane natychmiast w podłódzkich lasach. Natomiast zabudowania przyszłego więzienia radogoskiego w fabryce Samuela Abbego u zbiegu ulic Zgierskiej i J. Sowińskiego przeznaczono początkowo na obóz przesiedleńczy dla mieszkańców Łodzi i województwa łódzkiego. Wraz z przeniesieniem do tego obiektu od grudnia 1939 r. pozostałych więźniów z fabryki Glazera i utworzeniu w tym miejscu więzienia policyjnego, większe grupy przesiedleńców wywieziono do Generalnego Gubernatorstwa. Od lipca 1940 r. więźnienie policyjne dla męż-

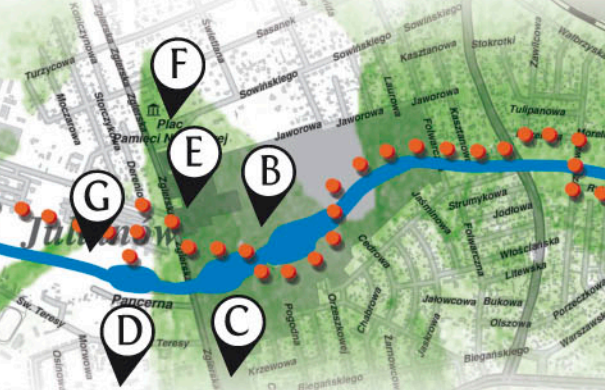
tycznych przed wysłaniem ich do obozów koncentracyjnych. Największą tragedią była masakra więźniów i podpalenie budynku więziennego w nocy z 17 na 18 stycznia, na kilkadziesiąt godzin przed wyzwoleniem Łodzi 19 stycznia 1945 r. Początkowo zaczęto mordować więźniów na salach więziennych, a gdy stawili opór oprawcy podpalili budynek. Zginęło wówczas około 1 500 osób, ocalało około 30. W latach powojennych miejsce tej tragedii zostało zamienione w olbrzymi pomnik przypominający o tragedii wojny. Nad ogrodzeniem i budynkami dominuje iglica pomnika projektu Tadeusza Łodzińskiego. W ocalałym budynku dawnej tkalni umieszczono muzealną ekspozycję obrazującą sytuację okupacyjnej Łodzi. Na zewnętrznej ścianie oryginalna płaskorzeźba projektu Kazimierza Karpińskiego.

Przechodzimy na drugą stronę ul. Zgierskiej, do ul. Liściastej, wzdłuż której prowadzi niebieski szlak pieszy łączący miejsca pamięci narodowej. Przejściem między blokami docieramy do zbiornika na Sokółówce.

G. Zbiornik Zgierska powstał w miejscu, w którym niegdyś istniał staw rybny zwany od nazwiska właściciela Stawem Chachuly. Kolejnym jest zbiornik Teresy, zlokalizowany przy al. Włókniarzy na terenie dawnych Stawów Kordackiego. Zostały one odtworzone w ramach programu renaturyzacji rzeki Sokołówki. W 2008 r. dolina rzeki wzbogaciła się o jeszcze jeden zbiornik, który wypełnił niekiedy pozostałą po dawnym stawie przy ul. Zabieniec. Dolina rzeki pomiędzy ul. Zgierską i św. Teresy w ciągu najbliższych lat zostanie przekształcona w Park doliny Sokołówki, a jej koryto – dziś uregulowane – wróci do meandrującego kształtu, stwarzając możliwość rozwoju naturalnego ekosystemu rzeczno-terenowego. Koncepcja renaturyzacji powstała jeszcze w latach 90., współtworzona przez władze miejskie i łódzkie środowisko naukowe. Dzięki wpisaniu jej w międzynarodowy projekt SWITCH – „Zintegrowane Zarządzanie Wodą to Zdrowie w Mieście Jutra”, prowadzone badania naukowe i wdrażane w Łodzi rozwiązania znajdują zastosowanie w Brazylii, Ghanie czy Chinach!

czyzn w Radogoszczu otrzymała oficjalną nazwę Rozszerzone Więzienie Policyjne (Erweitertes Polizeigefängnis, Radegast). W sierpniu 1943r. nastąpiło połączenie więzienia radogoskiego i obozu pracy wychowawczej na Sikawie. Radogoszcz był męskim więzieniem o charakterze przejściowym. Więźniowie przebywali tu przeciętnie do dwóch miesięcy, oczekując na procesy sądowe, a także na transporty do innych więzień i obozów. Należy jednak zaznaczyć, iż każdego dnia na skutek głodu, chorób, wycieńczenia oraz sadyistycznego znęcania się wachmanów ginęli tu więźniowie. Stąd także wywożono ludzi na masowe egzekucje w rejonie Łodzi: las łucmierski, lasy łagiewnickie i „Okreglik” w lesie chełmskim. Także stąd zabrano grupę więźniów, których zamordowano w największej na terenie Kraju Warty publicznej egzekucji, dokonanej w Zgierzu 20 marca 1942 r. Ocenia się, że przez więzienie przeszło w sumie około 40 000 osób. Większość osadzonych to osoby osądzone za przestępstwa przeciwko interesom III Rzeszy do których należały: nielegalny ubój i szmuglowanie żywności ze wsi, nielegalne przekraczanie granicy pomiędzy Generalnym Gubernatorstwem i Krajem Warty, ucieczki z robót przymusowych w Niemczech. Osadzono tu też więźniów poli-

Idziemy wzdłuż bloków równoległe do rzeki, za ostatnim budynkiem wychodzimy na ul. Liściastą, której kształt jest dopasowany do doliny rzecznej. Ulica ta poprowadzi nas dalej. Przecinamy al. Włókniarzy i na wysokości ul. Amarantowej skręcamy na ścieżkę prowadzącą wzdłuż stawu do niewielkiego lasu.

H. Tu wpada do Sokółówki jej prawy dopływ – rzeka Brzoza. Jej źródła znajdują się w pobliżu ul. Bema, jest tu staw otoczony drzewami. Odkryte koryto przecina ul. Zgierską i wypływa za mostem po drugiej stronie al. Włókniarzy, przy ul. Niezapominajek. Tu znika w kanale, by po 100 m pokazać się wśród kępy zieleni za rondem, pod ul. Liściastą znów płynie pod ziemią, aż do pawilonu z samochodami. Krótki odcinek strugi prze-

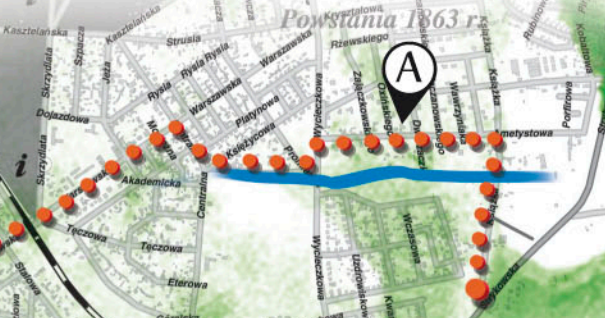

plywa przez wspomniany wyżej staw i kończy się wpadając do Sokółówki. Od źródeł do ujścia pokonuje 2 km.

I. Ścieżka poprowadzi nas przez las do ul. Brukowej, którą wrócimy na szlak ul. Liściastej, przecinamy tor kolejowy, za którym rozlewa się duży zbiornik „Pabianka” osłonięty z jednej strony lasami. Od grobli rzeka płynie szeroką doliną porośniętą łąkami i zaroślami, wędrujemy wzdłuż niej najpierw równoległe ul. Liściastej, a od ul. Zabieniec oddalamy się nieco. Przecinamy ul. Szczecińską mijamy ośrodek jeździecki „Oleńka” położony przy ul. Liściastej 241 i po 300 m znajdujemy się na chwilę w Zgierzu, ul. Liściasta przemienia się w polną drogę i opada w kierunku doliny Sokółówki, biegnąc teraz równoległe do koryta doprowadza do wsi Sokółów, od której rzeka wzięła swoją nazwę. Przechodzimy przez wieś i za ostatnim domem skręcamy w lewo na polną drogę, która doprowadzi do niewielkiego mostu na Sokółówce. Po lewej stronie widać wysoki próg w korycie rzeki, a po prawej, wśród łąk wpada do Sokółówki jej lewy dopływ – rzeka Zimna Woda.

J. Jej źródła znajdują się w pobliżu ul. Baczyńskiego, na krańcach osiedla im. Marii Konopnickiej. Po przecięciu ul. Szczecińskiej płynie szeroką, zieloną doliną wzdłuż ul. Plonowej. Za mostem przy ul. Klinowej skręca gwałtownie na północ, równoległe do ul. Bylinowej, przecina ul. Aleksandrowską i dopływa do wsi Zimna Woda. Tuż za mostem przy ul. Zimna Woda przyjmując z prawej strony dopływ – rzekę Aniołówkę, która od źródeł w pobliżu ul. Konopnej i Szczecińskiej ma 2 km.

Chcąc poznać obie te rzeki należy przejść od ul. Aleksandrowskiej ulicami: Zimna Woda, Szałwiową, Kąkolową i Drozdową do Sokółowskiej. Przez teren dawnej wsi Grabieniec. Założona pod koniec XVIII w. wieś miała zabudowę rozproszoną, rozciągającą się między obecnymi ulicami Szczecińską i Rąbieńską. Była dość duża, miała 43 domy i 348 mieszkańców,

których prawdopodobnie w znacznej, a może nawet przeważającej części zatrudnieni byli w okolicznych hutach szkła. Była to dość bogata wieś, o czym świadczy fakt posiadania szkoły w okresie Księstwa Warszawskiego.

Kontynuacja spaceru wzdłuż rz. Sokółówki jest bardzo prosta. Po ojeźrzeniu dopływu wracamy na ul. Sokółowską, przechodzimy przez most i za lasem skręcamy w prawo na ul. Zimna Woda. Rzeka płynie w rozległej dolinie po prawej stronie, na wysokości łuku drogi, 100 m od niej do Sokółówki wpada prawy dopływ – rzeka Wrząca.

K. Jej źródła znajdują się na terenie Zgierza, w Lesie Chełmskim. Płynie przez Nową Gdnię przez las nieopodal zakładów „Boruta”, od tego miejsca na odcinku 2 km stanowi naturalną granicę między Zgierzem i Łodzią. Teren jest tu wolny od zabudowy i bardzo malowniczy.

Ulica Zimna Woda kończy się w gminie Aleksandrów przy ul. Zgierskiej, po prawej stronie widać most, pod którym przepływa Sokółówka, by po 100 m, już poza Łodzią połączyć się z rzeką Bzurą.

świętym i błogosławionym. W podziemiach kościoła i nad zakrystiami urządzono 6 sal, w dwu można organizować przedstawienia sceniczne. Na terenie parafii znajdują się: kaplica w Domu Zakonnym Sióstr Służebniczek NMP przy ul. Biegańskiego 10 oraz kościół pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus przy klasztorze Sióstr Karmelitanek Bosych (tu w latach okupacji hitlerowskiej znajdował się obóz dla kobiet) ul. św. Teresy 6. Skromny kościół wybudowano w latach 1948 – 50 na fundamentach położonych w 1938 r. Karmelitanki Bose powstały w 1562 r. w wyniku reformy zakonu karmelitańskiego przeprowadzonej przez św. Teresę z Avila i św. Jana od Krzyża. Zakon pojawił się w Polsce w 1612 r., karmelitanki przybyły z Belgii i osiadły w Krakowie przy kościele św. Marcina. Obecnie w Polsce działają 24 klasztory. Strój zakonnicy stanowi brązowy, przepasany skórzanym pasem habit i czarny welon. Za pasem u lewego boku duży drewniany różaniec, na habicie szkaplerz i krzyżyk z pasyjką na sercu. Na stopach sandały.

Wracamy do parku i jego skrajem dochodzimy do cmentarza parafialnego.

E. Cmentarz św. Rocha na Radogoszczu. Początkowo założono w tym miejscu niewielki cmentarz ewangelicki, do którego dołączono część katolicką. Później część ta znacznie się rozrosła i całkowicie wchłonęła cmentarz ewangelicki, po którym nie ma dziś śladu. Wśród pochowanych tu łodzian znajdziemy: groby ofiar tragedii radogoskiego więzienia, zabitych w 1939 r. oficerów ze sztabu Armii Łódź, ciała rozstrzelanych żołnierzy Polskiej Podziemnej Ekshumowane z cmentarza żydowskiego (m.in. por. Janusz Różewicz – brat znanego poety Tadeusza), partyzantów z harcerskiej drużyny „Promienistych” i in.

F. Tuż za cmentarzem, przy ul. Zgierskiej zwraca uwagę wysoki obelisk stojący przed wejściem na teren dawnego hitlerowskiego obozu. Muzeum Martyrologii i Walki. Dramatyczna historia więzienia radogoskiego rozpoczęła się z początkiem listopada 1939 r. w fabryce Michała Glazera